

4. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n246>

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

7. Про Стратегію сталого розвитку "Україна-2020": Указ Президента України від 12 січня 2015

р. № 5. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

8. Романюк С. А. Теорія та практика стратегічного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 254 с.

9. Сиволапенко Т. Л. Механізми стратегічного управління в сервісно-орієнтованій державі: дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. Харків, 2019. 244 с.

10. Clarke M. Constraints on United Kingdom foreign and defence policy. Defence Analysis. 1998. Vol. 14(1). P. 67–77

11. Layton P. The Idea of Grand Strategy. The RUSI Journal. 2012. Vol. 157(4). P. 56–61

12. Prats I., Amorós J. The practice of Grand Strategy in Britain and Spain. Ieee.es. Opinion Paper. 2017 № 44. P. 1–14

РОЗВИТОК ПАРТИЦИПАТОРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ

Serdiuk O.I.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,*

Полтавська державна аграрна академія

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0926-9623>

Zakhar'eva M.A.

*магістрант за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»,
Полтавська державна аграрна академія*

Rukavytsia O.Yu.

*студент за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»,
Полтавська державна аграрна академія*

DEVELOPMENT OF E-DEMOCRACY IN THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES OF UKRAINE

Serdiuk O.,

*Candidate of Economics, Associate Professor,
Professor of Public Management and Administration Department,*

Poltava State Agrarian Academy

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0926-9623>

Zakharieva M,

*Master Student of Specialty of Public Management and Administration,
Poltava State Agrarian Academy*

Rukavytsia O.

*Student of Specialty of Public Management and Administration,
Poltava State Agrarian Academy*

Анотація

В статті викладено результати моніторингу практик партиципаторного бюджетування в територіальних громадах Полтавської області України: охарактеризовано типи проектних пропозицій, динаміку кількості та вартості проектів, категорії проектів, показники активності громадян, результати виконання проектів-переможців. Обґрунтовано завдання подальшого розвитку партиципаторного бюджетування на рівні територіальної громади.

Abstract

The article presents the results of monitoring the practice of participatory budgeting in the territorial communities of Poltava region of Ukraine. The types of project proposals, the dynamics of the number and cost of projects, categories of projects, indicators of citizen activity, the results of the winning projects are described. The task of further development of participatory budgeting at the level of territorial communities is substantiated.

Ключові слова: партиципаторне бюджетування, Положення про партиципаторне бюджетування, органи місцевого самоврядування, територіальні громади, онлайн-платформи партиципаторного бюджетування.

Keywords: participatory budgeting. Regulations on participatory budgeting, local governments, local communities, online platforms of participatory budgeting.

Опис проблеми. Партиципаторне бюджетування як механізм розвитку громадянського суспільства, що забезпечує громадянам можливість впливати на рішення органів влади, реалізується в численних територіальних громадах України протягом 2016-2020 рр. Вдала партиципація потребує універсального нагромадження досвіду, узагальнення результатів найкращих рішень на всіх етапах цього процесу. Проте можна констатувати факт недостатнього вивчення вченими і практиками різноманіття програм партиципаторного бюджетування в конкретних територіальних громадах України, обумовленого специфікою спільнот, диверсифікації самого механізму партиципації чи окремих його елементів, низької успішності, викликів та перспектив подальшого розвитку партиципаторного бюджетування.

Огляд існуючих досліджень і публікацій. При дослідженні тематики було опрацьовано роботи таких науковців: Г. М. Котіної та М. М. Степури [7] (обгрунтовано необхідність створення партиципаторних бюджетів, вивокремлено їх переваги в зарубіжних країнах та можливі загрози імплементації світової практики), А. Блюй та Е. Стокласки [1] (викладено практичні рекомендації у запровадженні процесу партиципаторного бюджетування), Ю. А. Глушенко [2] (розглянуто практичні аспекти впровадження партиципаторного бюджетування на місцевому рівні).

Формулювання цілей статті. Мета статті – узагальнити результати практик партиципаторного бюджетування в територіальних громадах Полтавської області України та окреслити перспективи подальшого їх розвитку з урахуванням їх стратегічних пріоритетів.

Основна частина. Партиципаторне бюджетування стало основною формою втілення ідей громадянської партиципації в Україні. Воно «являє собою механізм, який передбачає найнижчий рівень участі громадян... інструмент, який дозволяє громадянам фактично брати участь в прийнятті рішень стосовно призначення частини коштів з місцевого бюджету» [12]. Партиципаторний бюджет – також може означати розподіл частини бюджету громади за допомогою комісії, що складається з обраних у результаті жеребкування мешканців громади її посадовців. При цьому члени територіальної громади отримують можливість вирішувати, яким чином буде витрачено певну суму бюджетних коштів [8].

Погоджуємося з Г. М. Котіною, М. М. Степурою, А. Ю. Батютою в тому, що характерними рисами партиципаторного бюджету є: визначена частина бюджету громади; реалізація всіх запланованих завдань протягом року; подання пропозиції лише від імені членів громади; можливість визначати проекти (ідеї), що відповідають потребам всієї місцевої громади і голосувати за них; реалізація проектів лише на територіях, якими громада має право розпоряджатися; безпосередній контроль членами громади його витрат [7]. Цілями системи

партиципаторного бюджетування є налагодження системного діалогу між органами місцевого самоврядування (ОМС) і громадськістю; вирішення актуальних проблем життя територіальної громади; сприяння прозорості бюджетного процесу, запровадження передових методів бюджетування та стратегічного планування на рівні територіальних громад, що притупить корупційні тенденції; збільшення впливу громадськості на фінансово-економічні процеси шляхом розповсюдження інформації та застосування технологій для бюджетних програм [8].

Видання Фондації «Лабораторія суспільних досліджень та інновацій «Столиця» «Стандарти процесів партиципаторного бюджетування в Польщі» адало визначило умови успішності партиципаторного бюджету (ключові принципи): 1) результати процедури є обов'язковими до виконання; 2) прозорість та відкритість процедури; 3) відкритий та інклюзивний процес; 4) забезпечення простору для обговорення (дебатів) за участю мешканців; 5) підтримка активності мешканців; 6) стратегічне (довгострокове) мислення [12]. Схожі параметри партиципаторного бюджету визначаються також іншими науковцями [1, 2].

Існує багато моделей партиципаторного бюджетування і кожна громада реалізує їх по-своєму, по-різному втілюються подача проєктів, зустрічі та обговорення мешканців, способи організації процедури голосування, рішення, що приймаються громадою впродовж процесу тощо. Рішення щодо остаточного виду моделі процедури партиципаторного бюджетування на місцевому рівні повинні враховувати специфіку спільноти – наприклад, розмір громади, диференціацію населення в різних її частинах або ідентифікацію на рівні невеликих спільнот.

Звернемо увагу на ключові аспекти запровадження бюджету участі у територіальних громадах Полтавської області та визначимо ризики, які виникають. На сьогодні Бюджет участі практикують міста Полтава, Горішні плани, Кременчук, Хорол, Миргородська та Глобинська МПГ, Пирятинська та Решетилівська міська ОТГ, Білоцерківська ОТГ.

Насамперед, зазначимо що в досліджуваних містах та громадах Полтавської області жителі практично не виступали ініціатором запровадження партиципаторного бюджету, ними були або місцева влада, або представники громадських організацій. Переважно це – депутати або міський/сільський голова, рідше – виконавчий комітет органу місцевого самоврядування. В кожному з вивчених випадків був створений або консультативно-дорадчий орган або визначений координатор з питань запровадження партиципаторного бюджету. Бюджети участі в Полтаві, Кременчуці та Хоролі, Решетилівській міській ОТГ започатковані цільовими програмами.

Очікуваними результатами міської цільової

програми «ПартICIPаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві на 2016-2020 роки» є: створення ефективного механізму взаємодії між виконавчими органами Полтавської міської ради та жителями Полтави в бюджетному процесі; залучення мешканців до процесу прийняття рішень ОМС; формування довіри громадян до ОМС; підвищення прозорості ОМС; підвищення рівня прозорості процесу прийняття рішень шляхом надання жителям міста можливості безпосередньо впливати на бюджетну політику; вирішення питань, які найбільш хвилюють жителів міста (таблиця 1) [9]. Реа-

лізація Програми охоплює: організацію роботи робочої групи по реалізації проекту; організацію інформаційної компанії міської цільової програми (лютий-березень); попередню перевірку та прийом проектів від громади міста (липень-серпень); організацію перевірки проектів експертною групою (вересень); організацію проведення етапу жеребкування проектів, допущених до голосування (листопад); розміщення проектів на сайті міської ради (листопад); проведення етапу голосування за проекти (листопад-грудень); заходи визначення переможців, засідання робочої групи, визначення переможців (грудень); супровід реалізації проектів.

Таблиця 1

Очікувані результати виконання міської цільової програми «ПартICIPаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві»

| Очікувані показники | 2016 р. | 2017 р. | 2018 р. | 2019 р. | 2020 р. |
|--|---------|---------|---------|---------|---------|
| Затрати, млн грн | 0,06 | 1,55 | 5,30 | 11,35 | 11,30 |
| Реалізація проектів-переможців, млн грн | 0,00 | 1,50 | 5,00 | 11,50 | 11,00 |
| Кількість інформаційних заходів щодо ознайомлення жителів, одиниць | 10 | 10 | 70 | 70 | 70 |
| Відсоток виконання проектів-переможців, % | 0 | 100 | 100 | 100 | 100 |
| Відсоток залучення жителів м. Полтави до участі в Програмі, % | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

Джерело: [9].

Згідно Програми проекти класифікуються за граничним кошторисом та метою: великий проект (40 % бюджету участі), малий проект (50 % бюджету участі), мікро-проект (10 % бюджету участі). Кошторис великого проекту – до 1,4 млн грн, малого – до 500 тис. грн, мікро – до 100 тис. грн. В практиці партICIPаторного бюджетування м. Полтави, зростає не кількість проектів а активність мешканців: в 2020 р. за 70 проектів голосувало 17468 полтавців, які віддали 31624 голоси, проти 12455 полтавців, які віддали 17052 голоси у 2018 р.

У Кременькуці в 2017-2020 рр. спостерігається позитивна динаміка більшості показників, що характеризують процес партICIPаторного бюджету-

вання (таблиця 2). Загальна кількість проектів зросла в 1,5 р. – з 65 в 2017 р. до 101 в 2020 р. (в 2019 р. подано 116 проектів). З кожним роком актуалізувалися типи проектних пропозицій: в 2016 р. це були лише малі проекти, в 2018 р. – малі, великі та загальноміські, в 2019 р. – малі, великі, комунальні та соціальні, в 2020 р. – малі, великі, комунальні малі, комунальні великі та проекти «квартальний майданчик». Загальна вартість проектів зросла в 4,5 рази. Із збільшенням кількості авторів проектів (на 21,5 %) їх вікова структура змінилася на користь категорії віком до 25 років (зросла в 2 р.), 26-35 років (зросла на 87,5 %) та 36-45 років (зросла на 17,4 %). Збільшилася частка авторів-жінок.

Таблиця 2

Статистика Громадського бюджету м. Кременчук

| Етапи | Назва показника | 2017 р. | 2018 р. | 2019 р. | 2020 р. |
|-------------------------------|-----------------------------|---------|---------|---------|---------|
| Етап 1. Планування | Подано проєктів: | 65 | 61 | 116 | 101 |
| | на суму, тис. грн | 15438.5 | 24892.0 | 54127.0 | 69415.6 |
| | з них великих | х | 10 | 19 | 12 |
| | на суму, тис. грн | х | 8860.1 | 17341.9 | 12504.3 |
| | загальнономіських | х | 21 | х | х |
| | на суму, тис. грн | х | 6536.3 | х | х |
| | малих | 65 | 30 | 48 | 30 |
| | на суму, тис. грн | 15438.5 | 9495.5 | 18320.3 | 12524.2 |
| | комунальні проєкти | х | х | 35 | х |
| | на суму, тис. грн | х | х | 13615.5 | х |
| | соціальні проєкти | х | х | 14 | х |
| | на суму, тис. грн | х | х | 4849.3 | х |
| | комунальний великий | х | х | х | 9 |
| | на суму, тис. грн | х | х | х | 3914.3 |
| | комунальний малий | х | х | х | 15 |
| | на суму, тис. грн | х | х | х | 6175.2 |
| | квартальний майданчик | х | х | х | 35 |
| | на суму, тис. грн | х | х | х | 34297.5 |
| | Зареєстровано авторів, осіб | 65 | 61 | 97 | 79 |
| | з них жінки | 35 | 39 | 65 | 54 |
| Позитивний висновок | 56 | 57 | 106 | 93 | |
| Відхилені / на доопрацюванні | 9 | 4 | 10 | 8 | |
| Етап 3. Голосування | Всього проголосувало, осіб | 7641 | 14274 | 28938 | 19020 |
| | Віддано голосів | 14238 | 22968 | 55777 | 41821 |
| Етап 4. Визначення переможців | Проєкти переможці | 11 | 15 | 20 | 25 |
| | на суму, тис. грн | 2671 | 5546.2 | 8900.2 | 14764.5 |
| | великі | х | 1 | 2 | 2 |
| | на суму, тис. грн | х | 1000.0 | 2000.0 | 2200.0 |
| | загальнономіських | х | 3 | х | х |
| | на суму, тис. грн | х | 975 | х | х |
| | малі | 11 | 11 | 11 | 11 |
| | на суму, тис. грн | 2671 | 35711.2 | 4108.8 | 4721.1 |
| | комунальні проєкти | х | х | 5 | х |
| | на суму, тис. грн | х | х | 1995.4 | х |
| | соціальні проєкти | х | х | 2 | х |
| | на суму, тис. грн | х | х | 796.0 | х |
| | комунальний великий | х | х | х | 3 |
| | на суму, тис. грн | х | х | х | 1304.9 |
| | комунальний малий | х | х | х | 5 |
| | на суму, тис. грн | х | х | х | 2173.9 |
| квартальний майданчик | х | х | х | 4 | |
| на суму, тис. грн | х | х | х | 4364.6 | |
| Етап 5. Реалізація | В процесі реалізації | 1 | 12 | 6 | 25 |
| | Вже реалізовано | 10 | 3 | 14 | - |

Джерело: узагальнено автором з використанням [13].

Зросла підтримка кременчужан. В 2020 р. кількість мешканців, які проголосували, була в 2,5 р. більшою ніж в 2017 р., кількість відданих голосів – в 2,9 р., кількість проєктів-переможців зросла до 25 проти 11 в 2017 р. при цьому збільшилася їх частка у загальній кількості (24,7 % проти 16,9 %), їх вартість в 5,5 р. перевищила вартість проєктів-переможців 2017 р. (таблиця 3). Найбільшу кількість голосів в 2020 р. отримали проєкти за категоріями

«освіта», «комунальне господарство та благоустрій території», «спорт» (24-27 %). Зростає увага до спортивних та дитячих майданчиків, зменшується – до проєктів категорії «спорт», «бар'єрність та інклюзія», «енергозбереження», «охорона здоров'я». Коливається інтерес до проєктів категорій «екологія», «інновації, інформаційні технології», «туристична привабливість, урбанізм». Реалізовано 85 % проєктів 2017-2018 рр., 30 % – 2019 р.

Таблиця 3

Голосін за категоріями проектів Громадського бюджету м. Кременчук, 2017-2020 рр.

| Категорії проектів | 2017 р. | | 2018 р. | | 2019 р. | | 2020 р. | |
|--|---------|----|---------|----|---------|----|---------|----|
| | голоси | % | голоси | % | голоси | % | голоси | % |
| Енергозбереження | 2080 | 15 | - | - | 5113 | 9 | - | - |
| Освіта | 807 | 6 | 2178 | 9 | 1911 | 3 | 9966 | 24 |
| Спорт | 10703 | 75 | 10468 | 46 | 14366 | 26 | 11201 | 27 |
| Охорона здоров'я | 485 | 3 | 667 | 3 | 92 | x | - | - |
| Культура | 163 | 1 | 352 | 2 | 3741 | 7 | 1687 | 4 |
| Комунальне господарство, благоустрій території | - | - | 10 | x | 1393 | 2 | 8896 | 27 |
| Інновації, інформаційні технології | - | - | 661 | 3 | 5887 | 11 | 178 | - |
| Бар'єрність та інклюзія | - | - | 6027 | 26 | 5842 | 10 | 735 | 2 |
| Туристична привабливість; урбанізм | - | - | 438 | 2 | 2767 | 5 | 93 | - |
| Спортивні та дитячі майданчики | - | - | - | - | 156 | x | 5953 | 14 |
| Екологія | - | - | 2158 | 9 | 10052 | 18 | 717 | 2 |
| Соціальний захист | x | x | x | x | x | x | 123 | - |
| Молодь та креатив | x | x | x | x | x | x | 486 | 1 |
| Безпека | x | x | x | x | x | x | 1786 | 4 |

Джерело: узагальнено автором з використанням [13].

Розмір Громадського бюджету в Полтаві, Горішніх плавнях, Кременчуці, Хоролі, Миргородській та Глобінській МТГ, Пирятинській та Решетилівській міській ОТГ, Білоцерківській ОТГ становить не менше 0,5-1,0 % від затвердженого розміру видатків загального фонду бюджету громади (без врахування трансфертів з державного та інших бюджетів), що передусє плановому бюджетному року, або від надходжень загального фонду бюджету територіальної громади (без урахування міжбюджетних трансфертів).

Практики партиципаторного бюджетування в територіальних громадах Полтавської області України передбачають різні типи проектних пропозицій. В містах обласного значення (Полтава, Кременчук, Миргород) проект може бути великий і малий (зокрема, мікро-проект), в окремих практиках (Кременчук) виділяють великий і малий комуна-

льні проекти, проекти «дитячий майданчик», загальноміські проекти; в малих громадах (Пирятин, Решетилівка, Хорол та ін.) – лише малі проекти (таблиця 2, 4) [3-6]. Загальноміські та великі проекти мають загальногромадські значення і масштаб. Малі проекти можуть стосуватися як міста (громади) в цілому, так і конкретного їх сектору. Сектор міста в Кременчуці це – частина території міста визначена умовним розподілом території шляхом об'єднання мікрорайонів міста з метою рівномірного розподілу ресурсів. У кожному секторі проходить окремий конкурс проектів.

Зазначимо, що в 2020 р. у територіальних громадах Полтавської області голосування за проекти відбувалося переважно офлайн, електронне голосування практикували лише міста обласного значення через підключення до платформ спільного користування.

Таблиця 4

Розмір Громадського бюджету Миргородської міської територіальної громади (за роками подачі проектів), 2017-2021 рр., тис. грн

| Категорії проектів | 2017 р. | 2018 р. | 2019 р. | 2020 р. | 2021 р. |
|--------------------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Всього | 750 | 900 | 1100 | 1250 | 1517 |
| з них малі проекти | x | 360 | 440 | 500 | 606,8 |
| великі проекти | x | 540 | 660 | 750 | 910,2 |

Джерело: узагальнено автором з використанням [3].

У всіх досліджуваних громадах Полтавської області Положення про партиципаторне бюджетування (бюджет участі, громадський бюджет) зазвичай визначає: модель громадського бюджету (чиновницька чи громадська); профіль автора (вік, громадянство, належність до територіальної громади); профіль особи, яка голосує (вік, громадянство, належність до територіальної громади); способи ідентифікації авторів та осіб, які голосують; порядок голосування (спосіб, кількість проектів, встановлення результатів); порядок попереднього розгляду проектів комісією, координаційною радою, подання апеляцій, її підстави; порядок реалізації проектів,

права автора проекту; ступінь залученої громадськості на кожному етапі; параметри громадського бюджету та ін. Проте при складанні Положень думки мешканців враховуються недостатньо, автори проектів вже сьогодні зустрічаються з проблемами, вирішення яких не передбачено регламентуючими документами. Саме тому, навіть за мінімальних повноважень міського/селищного голови та депутатів, а також, достатньо об'єктивних повноважень членів комісії, модель громадського бюджету у досліджуваних громадах Полтавської області є переважно чиновницькою. Але, навіть за належної нор-

мативно оформленої можливості громадян проявляти свою ініціативу у муніципальному управлінні, жителі частоне готові до цього.

Перспективи подальшого розвитку партиципаторного бюджетування в територіальних громадах Полтавської області, насамперед, охоплюють:

- диференціацію типів проєктних пропозицій, збільшення розміру партиципаторного бюджету та удосконалення механізму його розподілу;
- потребу більш широкої інформаційно-комунікаційної кампанії, в т. ч. підключення старостатів до процесу громадського бюджетування;
- збільшення активності мешканців громади у процесі голосування, в т. ч. шляхом підключення до онлайн-платформи для забезпечення електронного голосування (для малих міст та сільських територіальних громад);
- потребу введення квот згідно галузей подання проєктів чи визначення пріоритетних напрямків подання проєктів.

На визначення та заповнення заслугоує практика Тростянецької міської об'єднаної територіальної громади (Сумська область України) де загальний обсяг громадського бюджету розподіляється між кварталами (визначеними відповідно до рішень зборів (конференцій) мешканців міста з урахуванням кількості населення та наявності й стану комунальної інфраструктури із застосуванням коефіцієнтів (від 0,5 до 2) [10]. Загальний обсяг громадського бюджету у населених пунктах територіальної громади розподіляється між кварталами з урахуванням чисельності жителів та обсягу фінансових надходжень за попередній бюджетний рік, наявності й стану комунальної інфраструктури. Вбачаємо згаданий підхід до розподілу коштів партиципаторного бюджету більш справедливим та цілком доцільним для поширення як у сільських територіальних громадах так і у громадах міст обласного значення Полтавщини (для малих проєктів).

За світовою практикою через бюджети участі у територіальних громадах різних країн витрачається до 20 % видатків місцевих бюджетів [8, с. 9]. Тому наступним кроком розвитку системи партиципаторного бюджетування в територіальних громадах України має стати зростання загального обсягу бюджету участі та його частки в доходах загального (спеціального) фонду бюджету територіальних громад. Це за умови, що влада визнає спроможність громадян представляти інтереси, ділитися знаннями і підтримувати діяльність, а мешканці продемонструють реальну співвідповідальність за життя своїх громад.

Для забезпечення електронного голосування мешканців територіальних громад за проєкти в Україні є достатня пропозиція платформ спільного користування до яких можна підключитися: «Платформа реалізації ідей для покращення твого міста»; Е-сервіс «Громадський бюджет» Платформи електронної демократії; Платформа «Громадський проєкт»; Е-сервіс «Бюджет участі» Платформи «Соціальний інспектор»; Сервіс «Бюджет участі» Платформи Smart Region Полтавської області.

Має змінитися підхід до визначення пріоритетних напрямів громадського бюджету, які на сьогодні визначаються, переважно, або формою проєкту в межах Положення про громадський бюджет відповідного рівня, або рішенням виконавчого комітету ОМС. Вже напрацьовано досвід фільтрування проєктів за категоріями в межах інформаційної онлайн-платформи «Платформа реалізації ідей для покращення твого міста», якою користуються кілька десятків міст України. Проблеми стратегічного мислення щодо збалансованого (сталого) розвитку громад вимагають лобювання ОМС відповідних стратегічних пріоритетів з одночасним збільшенням загального обсягу партиципаторного бюджету (що забезпечить достатні шанси реалізації інших ініціатив мешканців) [11, с. 124]. Обговорення та визначення стратегічних пріоритетів розвитку громади та напрямів громадського бюджету має бути публічним. Це може відбуватися у формі громадських слухань, зборів жителів за різними напрямами сталого розвитку громади тощо.

Висновки. Результати моніторингу практики партиципаторного бюджетування в територіальних громадах Полтавської області України засвідчили різноманіття практик партиципаторного бюджетування за типами проєктних пропозицій, вартістю й категоріями проєктів, показниками активності громадян, результатами виконання проєктів-переможців. Проте першочерговими перспективами подальшого розвитку партиципаторного бюджетування в більшості територіальних громад є диференціація типів проєктних пропозицій, збільшення розміру партиципаторного бюджету, підключення до онлайн-платформи для забезпечення електронного голосування; введення квот за галузями чи пріоритетними напрямами подання проєктів.

Список літератури

1. Блюй А., Стоклуска Е. Партиципаторний (громадський) бюджет: крок за кроком. Посібник для практиків. Варшава. 2015. 149 с. URL : <http://www.pauci.org/upload/files/A5%20kniha%20%20correct.pdf> (дата звернення 05.12.2020).
2. Глуценко Ю. А. Партиципаторний бюджет як інноваційний інструмент управління на місцевому рівні. Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія «Державне управління»). № 4. 2017. С. 100-106.
3. Громадський бюджет. Місто-курорт Миргород. URL: <http://myrgorod.pl.ua/page/gromadskiy-bjudzhet/gromadskiy-bjudzhet> (дата звернення 17.01.2021).
4. Громадський бюджет. Офіційний сайт Решетилівської міської ради. URL: <http://reshetrada.in.ua/index.php/gromadskij-byudzhet> (дата звернення 17.01.2021).
5. Громадський бюджет (бюджет участі). Парятин. Офіційний сайт територіальної громади. URL: <http://pyriatyn.org.ua/pages/p88> (дата звернення 17.01.2021).
6. Звіт міського голови перед територіальною громадою міста Хорол про свою роботу та роботу

виконавчого комітету за 2018 рік : Хорольська міська рада Полтавської області : офіційний сайт. URL: <http://horol.com.ua> (дата звернення: 15.10.2020).

7. Котіва Г. М., Стенура М. М., Батиота А. Ю. Альтернативні технології бюджетного забезпечення територіального розвитку: імплементація світового досвіду у вітчизняну практику. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 24. С. 84-88.

8. Методика формування системи учасницького бюджетування та бюджету участі на рівні міст обласного значення і об'єднаних територіальних громад. 31 с. URL: <http://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2012/08/Metodika-Byudzheta-uchasti-1.pdf> (дата звернення 10.12.2020).

9. Партиципаторне бюджетування у Полтаві. Полтава. Офіційний сайт Полтавської міської ради та виконавчого комітету. URL: <http://www.gada-poltava.gov.ua/people/participatory/> (дата звернення 10.12.2020).

10. Положення про громадський бюджет. Троштянецька міська рада. Офіційне інтернет представництво. URL: http://trostyanets-miskrada.gov.ua/viewpage.php?page_id=473 (дата

звернення: 29.01.2020).

11. Сердох О. І., Окара В. Г. Принципи стратегічного мислення в практиці партиципаторного бюджетування. Місцеве самоврядування в Україні : теорія та практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 грудня 2018 р. / за заг. ред. Т. М. Лозинської, О. В. Мирної. Полтава : ПДАА, 2018. С. 121-125.

12. Стандарти процесів партиципаторного бюджетування в Польщі. Варшава. 2015 с. 24. URL: http://pauci.org/upload/files/standardy_budzetow_EU.pdf (дата звернення 10.12.2020).

13. Статистика. Про проєкт. Місто Кременчук. Платформа реалізації ідей для покращення твого міста. URL: <https://kremen.pb.org.ua/statistics> (дата звернення 05.01.2021).

14. Wampler B. A. Guideto Participatory Budgeting. Paper presented at the third conference of the International Budget Project 2000. November 4-9. URL: <http://www.internationalbudget.org/cdrom/papers/systems/ParticipatoryBudgets/Wampler.pdf> (дата звернення 17.01.2021).